

Масюк Юлія Володимирівна

професор

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Масюк Юлія Владимировна

профессор

Днепровский государственный аграрно-экономический университет

Masuk Yulia

Professor

Dnipro State Agrarian and Economic University

Деменкова Анна Євгенівна

магістр спеціальності «Фінанси і кредит»

Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Деменкова Анна Евгеньевна

магистр специальности «Финансы и кредит»

Днепровского государственного аграрно-экономического университета

Demenkova Anna

Master of Finance, Banking and Insurance Specialty of the

Dnipro State Agrarian and Economic University

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ТА КРЕДИТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬЮ И КРЕДИТОСПОСОБНОСТЬЮ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

MECHANISM OF MANAGEMENT OF CAPACITY AND CREDITABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

Анотація. Стаття присвячена розкриттю сучасних підходів до управління кредитоспроможністю та платоспроможністю підприємства. Авторами узагальнено сучасні підходи до управління кредитоспроможністю підприємства, окреслено його мету й завдання. Здійснено характеристику основних етапів управління кредитоспроможністю підприємства. Розкрито окремі методичні аспекти здійснення оцінки кредитоспроможності та платоспроможності. Виявлено чинники, які впливають на управління кредитоспроможністю підприємства, а також обґрунтовано пріоритетні напрями його удосконалення. Доведено, що управління платоспроможністю на підприємстві повинно здійснюватися безперервно, на основі ґрунтового аналізу цільової сумісності діяльності підрозділів, використання наукових підходів до відбору методів ефективного обстеження та управління.

Ключові слова: фінансування, залучений капітал, кредитоспроможність, платоспроможність, управління, методи оцінки, фінансовий стан, сільськогосподарські підприємства.

Аннотация. Статья посвящена раскрытию современных подходов к управлению кредитоспособностью и платежеспособностью предприятия. Авторами обобщены современные подходы к управлению кредитоспособностью предприятия, обозначены его цели и задачи. Охарактеризованы основные этапы управления кредитоспособностью предприятия. Раскрыты отдельные методические аспекты проведения оценки кредитоспособности и платежеспособности. Выявлены факторы, которые влияют на управление кредитоспособностью предприятия, а также обоснованы приоритетные направления его совершенствования. Доказано, что управление кредитоспособностью предприятия должно осуществляться непрерывно, на основе обстоятельного анализа целевой совместимости деятельности подразделений, использования научных подходов к отбору методов эффективного обследования и управления.

Ключевые слова: финансирование, привлеченный капитал, кредитоспособность, управление, методы оценки, финансовое состояние, сельскохозяйственные предприятия.

Summary. The article addresses the contemporary approaches to the management of company's solvency. The authors summarize the current approaches to the management of solvency of enterprises; outline its purpose and objectives. Described are the main stages of management solvency of the company. Determined are some methodological aspects of credit scoring, which is an important component of management of solvency of the company. Revealed are the factors that affect the management of solvency of the company, and priority areas for its improvement are proved. It is proved that the management of the company's solvency should be carried out continuously, based on a thorough analysis of the target compatibility of the units' activities, using scientific approaches to the selection of methods of effective inspection and management.

Key words: financing, borrowed capital, solvency, management, evaluation methods, financial condition, agricultural companies.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах ефективна господарська діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позикового капіталу. Залучення підприємством позикового капіталу сприяє не лише підвищенню ефективності господарської діяльності, але й прискоренню руху його фінансових та матеріальних ресурсів, підвищенню ефективності використання капіталу, зниженню строків окупності інвестицій, розширенню обсягів та сфери діяльності, формуванню різних цільових фондів грошових коштів, а в кінцевому підсумку — підвищенню ринкової вартості підприємства. Поряд із очевидними перевагами, залучення позикового капіталу характеризується і низкою недоліків, основним з яких є наявність ризику неповернення позик. Це зумовлює необхідність застосування комплексного підходу до управління кредитоспроможністю підприємства, який забезпечував би можливість отримувати та використовувати позикові фінансові ресурси у межах часових і вартісних параметрів, визначених кредитною угодою. Якість управління кредитоспроможністю підприємства впливає на всі аспекти його виробничої, інвестиційної та фінансової діяльності, які постійно та динамічно змінюються. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження нових пріоритетних напрямів вдосконалення управління кредитоспроможністю підприємства, що буде основою ефективності використання та своєчасного й повного повернення залучених фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем управління кредитоспроможністю та платоспроможністю сільськогосподарських підприємств присвячено значну кількість наукових публікацій. Вказану проблематику широко висвітлювали у своїх працях такі вчені, як: П. Роуз, Е. Брігхем, Л. Гапенські, В. Жук, Дж. Ф. Сінкі, Ю. Лупенко, М. Малік, А. Мороз, В. Борисова, О. Непочатенко, О. Петрук, П. М. Дем'яненко та інші. Однак проблему не можна вважати достатньо вичерпаною, оскільки і до нині залишається багато спірних питань, які потребують подальшого вивчення та наукового обґрунтування їх ефективного вирішення. З поміж них варто вказати на відсутність рекомендацій з обґрунтування мети, завдань, характеристики та основних етапів процесу кредитування, виявлення

чинників впливу на управління кредитоспроможністю підприємства, методології та технології вибору показників її оцінки, відсутності уніфікованого, загальноприйнятого методичного підходу до якості та ефективності управління кредитоспроможністю та платоспроможністю.

Метою статті є виявлення сучасних методів управління кредитоспроможністю та платоспроможністю сільськогосподарського підприємства, виявлення істотних чинників впливу на цей процес, окреслення основних конститутивних атрибутів та етапів здійснення в контексті обґрунтування пріоритетних напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «управління» висвітлюється в наукових публікаціях досить широко. Вітчизняні вчені розглядають його переважно в таких аспектах:

- 1) управління як мистецтво;
- 2) управління як наука;
- 3) управління як функція;
- 4) управління як процес;
- 5) управління як люди, що управляють організацією;
- 6) управління як орган або апарат.

З огляду на специфіку нашого дослідження застосовує на увагу тлумачення поняття управління як процесу. Під ним трактується певна сукупність управлінських дій, що логічно взаємопов'язані задля забезпечення досягнення певної мети шляхом трансформації «вхідних» ресурсів у продукцію чи послуги на «вихіді» системи. Таке трактування поняття управління підкреслює його цілеспрямований характер, що здійснюється суб'єктом управління, а також його зв'язок з функціями, завданнями і необхідними для реалізації ресурсами. Для того, щоб управлінські дії мали логічний взаємозв'язок і взаємодію, необхідно дотримуватися певних принципів, використовувати певні технології, важелі, методи та інструменти управління, що зумовлюються самим об'єктом управління. Оскільки ми досліджуємо кредитоспроможність підприємства як об'єкт управління, то варто розглянути це питання більш детально. Нині ще не склалося однозначного розуміння сутності та тлумачення змістового наповнення цього поняття [8]. У чинних нормативно-правових актах України зустрічається різна інтерпретація цього поняття, що переважно зводяться до наявності передумов для одержання і погашення кредиту, здатності позичальника своєчасно

й повною мірою погасити кредит, ймовірності його повернення. Схожі тлумачення знаходимо і в наукових публікаціях. В. Галасюк стверджує, що «кредитоспроможність — це спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності» [3]. А. Градов розглядає її як спроможність позичальника повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Зустрічаємо і таке: «кредитоспроможність — це спроможність позичальника погасити свої боргові зобов'язання за рахунок вторинного джерела застави» [9], або «кредитоспроможність — представляє собою сукупність матеріальних і фінансових можливостей отримання кредиту у рамках певної суми та надійності й здатності позичальника оплатити та повернути кредит у строк і в повному обсязі». М. Ковбасюк вважає, що «кредитоспроможність — це наявність у потенційного позичальника передумов для отримання кредитів, своєчасної сплати процентів за користування ними і погашення основного кредитного боргу в установлені строки» [6, с. 297]. Л. Белік розглядає кредитоспроможність як спроможність підприємства або приватної особи залучати позиковий капітал і в майбутньому належним чином обслуговувати свій борг [1]. Близьке за змістом і наступне визначення — «наявність у позичальника банку передумов для отримання та повернення кредиту і відсотків за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки»; Результати аналізу численних визначень сутності поняття «кредитоспроможність» переконують, що його варто інтерпретувати як змога підприємства за конкретних умов залучити позиковий капітал та в повному обсязі й у визначені терміни розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Вона формується як результат його економічної діяльності і демонструє, наскільки ефективно здійснюється управління власними фінансовими ресурсами, раціонально поєднується використання власних та позикових коштів й вкладення їх у власний капітал. Фактично, кредитоспроможність — це такий фінансовий стан підприємства, який дає упевненість в ефективності використання позикових засобів, його здатності й готовності їх повернути відповідно до конкретних умов договору. Виходячи з вищезначеного, управління кредитоспроможністю підприємства можна визначити як сукупність управлінських дій, спрямовану на розробку і реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням достатнього потенціалу підприємства та ефективності його діяльності для залучення позикового капіталу, його повного повернення і сплати відсотків за користування ним. Розпочинати управління кредитоспроможності підприємства, потрібно з чіткого формулювання мети і завдань, визначення вузьких місць та ранжування їх за ступенем важливості, окреслення підсистем

підприємства, що будуть задіяні у виконанні завдань, оцінки їхнього потенціалу, розрахунку обмежень за фінансовими і матеріальними витратами, урахування ймовірності виникнення ризиків та загроз; фільтрації методів діагностики та прогнозування кредитоспроможності. Логічно, що мета управління кредитоспроможністю підприємства має тісно корелювати з метою його функціонування, яка наводиться в сучасній економічній літературі. Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені стверджують, що нині метою функціонування і управління підприємством є забезпечення максимізації добробуту власників підприємства в поточному і перспективному періоді, що забезпечується шляхом максимізації його ринкової вартості.

Спираючись на дане ствердження, можна визначити, що метою управління кредитоспроможністю підприємства є підтримка її на такому рівні, при якому кредитори будуть готові надати підприємству кредит, а підприємство буде спроможне його повернути без великого ризику. В процесі досягнення поставленої мети мають бути вирішені наступні завдання:

- формування прийняттого рівня ліквідності активів підприємства;
- забезпечення достатнього та стабільного рівня платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- формування оптимальної структури капіталу підприємства «за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість» [1, с. 310];
- визначення і використання найбільш ефективних методів і видів кредитування;
- мінімізація витрат щодо залучення позикового капіталу;
- цільове використання позикового капіталу;
- забезпечення достатнього рівня ефективності використання залученого позикового капіталу.

Управління кредитоспроможністю підприємства має базуватися на низці специфічних принципів, серед яких можна виділити:

- системну узгодженість;
- процедурну повноту;
- інформаційну взаємозалежність, безконфліктність;
- взаємозалежність короткострокових та довгострокових завдань.

Основні напрями управління платоспроможністю та заходи спрямовані на досягнення ефективного функціонування підприємства шляхом підтримки нормального рівня платоспроможності зображені на рис. 1.

Управління кредитоспроможністю здійснюється за допомогою реалізації наступних функцій: планування, регулювання, контроль. П. І. Гайдучий та В. М. Жук вводять до цього переліку бухгалтерський облік як інструмент виявлення трансакційних ви-

трат, обсяг яких здатен впливати на кредитоспроможність підприємства [2]. У процесі здійснення функції планування відбувається визначення необхідності залучення позикового капіталу та індикаторів кредитоспроможності підприємства. За допомогою функції регулювання відбувається зміна різних параметрів кредитоспроможності. Функція контролю забезпечує моніторинг за імплементацією поставлених завдань і зіставленням очікуваних результатів.

Наведене визначення механізму управління політикою забезпечення платоспроможності підприємства дало змогу виокремити його структурні елементи, які зображені на нижченаведеному рисунку (рис. 2):

Нині для управління кредитоспроможністю підприємства, переважно, використовуються наступні джерела інформації:

- дані фінансової звітності підприємства;
- аналіз ринку та середньо галузевих показників;
- фінансовий план підприємства (прогноз операційної діяльності, інвестиційний план, прогноз фінансової діяльності);
- дані про фактичне виконання плану;

- деталізація доходів та витрат (у розрізі змінних та постійних), калькуляція собівартості;
- деталізація дебіторської та кредиторської заборгованостей, фінансових зобов'язань;
- опис ринкової стратегії підприємства тощо.

Складовою системи управління кредитоспроможністю підприємства є оцінка кредитоспроможності. У американській практиці для оцінки кредитоспроможності широко застосовується «правило п'яти сі», а в англійській практиці здебільшого застосовують метод CAMPARI. Ці методи оцінювання кредитоспроможності позичальника стали досить популярними завдяки вдалому поєднанню в них аналізу особистих і ділових якостей позичальника. Однак Я. Чайковський відзначає малоефективність механічного перенесення зарубіжного досвіду на вітчизняну практику оцінки й аналізу кредитоспроможності позичальників. У вітчизняній практиці ефективно проведення кількісної оцінки кредитоспроможності пов'язане з використанням відомих методів та інструментів: горизонтального й вертикального аналізу, аналізу фінансових коефіцієнтів на основі аналізу фінансової стійкості, рентабельності, грошових потоків

Рис. 1. Напрями управління платоспроможністю підприємства
Джерело: власна розробка автора

Рис. 2. Структурні елементи управління платоспроможністю

Джерело: власна розробка автора

та аналізу ділового ризику. Кожний з методів та інструментів не позбавлений певних недоліків, тому їх рекомендується використовувати в сукупності й доповнювати оглядом аналогічних показників по групі рівних підприємств чи їх середньогалузевими значеннями. У контурі підтримки необхідного рівня кредитоспроможності підприємства ставляться проміжні задачі визначення і регулювання коефіцієнтів та показників його господарського стану. Наприклад, підтримка необхідного рівня ліквідності. Відповідно до вимог «Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», банки, аналізуючи платоспроможність, обов'язково розраховують коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності. Зокрема, оптимальне теоретичне значення коефіцієнта загальної ліквідності — не менше 2,0. Якщо значення показника є вищим 1,5 — підприємство є платоспроможним і його якісні показники підтверджують тенденцію подальшого економічного розвитку. Необхідно зауважити, якщо значення показника перевищує рівень 2,0–2,5, це свідчить про наявність невикористаних резервів і ставить під сумнів потребу в кредиті. Тобто, дуже високі значення коефіцієнтів ліквідності оцінюються негативно, як і занадто низькі, оскільки це свідчить про нераціональне використання коштів або високий рівень дебіторської заборгованості, що в майбутньому може привести до погіршення фінансових показників діяльності підприємства. При оцінюванні кредитоспроможності доцільно також розглядати достатність робочого капіталу підприємства. Наявність чистого робочого капіталу демонструє те, що підприємство

здатне не тільки сплатити поточні зобов'язання, але й має у своєму розпорядженні фінансові ресурси для розширеного відтворення і здійснення інвестицій. Примноження робочого капіталу завжди свідчить про зменшення залежності підприємства від залучених коштів і є позитивним явищем, проте зменшення величини чистого робочого капіталу може бути спричинене інвестуванням в основні засоби, що, в принципі, є позитивом для довгострокового розвитку підприємства; якщо ж таке зниження пов'язане із зменшенням розміру власного капіталу — слід розглянути його причини.

Висновки. Об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства та врахування можливих ризиків виступають ключовими факторами ефективного управління кредитоспроможністю, що дозволяє запобігти невинуватому залученню позикового капіталу, забезпечити своєчасне і повне повернення позичок, знизити ризик неплатежу і, тим самим підвищити ефективність господарювання. Управління кредитоспроможністю на підприємстві повинно здійснюватися безперервно, на основі ґрунтовного аналізу цільової сумісності діяльності підрозділів, наукових підходів до методів ефективного обстеження та управління. Ефективне управління кредитоспроможністю підприємства вимагає об'єднання розробок ретроспективного і перспективного аналізу із масштабним залученням економіко-математичних методів та сучасних інформаційних технологій. Актуальною є розробка комплексної моделі управління кредитоспроможністю підприємства, яка б враховувала інфляційний ризик, галузеві та виробничі особливості суб'єкта господарювання.

Література

1. Белых Л. П. Реструктуризация предприятия: Учебное пособие / Л. П. Белых, М. А. Федотова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. — 399 с.
2. Гайдуцький П. І. Облік трансакційних витрат — вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці / П. І. Гайдуцький, В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. — 2012. — № 3. — С. 9–19.
3. Галасюк В. В. Оцінка кредитоспроможності позичальника (зіставлення умов кредитування і здатності позичальника генерувати FSC-потоки) / Вісник Національного банку України. — 2002. — № 11. — С. 42–47.
4. Жук В. М. Пріоритетність обліково-фінансової складової у залученні земель сільськогосподарського призначення до економічного обороту / В. М. Жук // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія: Економічні науки / Редколегія: Калетнік Г. М. (головний редактор) та інші. — Вінниця: ВНАУ, 2012. — Випуск 1(56). — С. 37–47.
5. Жук В. М. Стан та розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу / В. М. Жук // Фінанси України. — 2011. — № 7. — С. 33–42.
6. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємства: Навчальний посібник / М. Р. Ковбасюк. — К.: Видавничий дім «Скарби», 2001. — 336 с.
7. Манако О. В. Інформаційне суспільство та ринок інформаційно-телекомунікаційних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку / О. В. Манако // Збірник наук. праць Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. Вип.10. — К.: МННЦІТіС, 2005. — С. 116–128.
8. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / А. О. Єпіфанов [та ін.]; за ред. А. О. Єпіфанова. — Суми: УАБС НБУ, 2007. — 286 с.
9. Смоляк В. А. Проблеми удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника банку / В. А. Смоляк [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.